

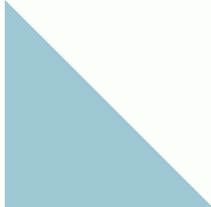

Bottendöd eller kulturell glöd?

Projekt 3 klöver:
En lägesrapport från fem regioner
om den ideella kultursektorns
relation till förvaltning och
institutioner

Förord

I stora delar av landet är ideella kulturverksamheter de enda som står till buds. Genom hembygdsrörelse, konstföreningar, studieförbund, samlingslokaler och musik- och scenkonstarrangörer skapas tillfällen att delta just på det vis som det kulturpolitiska målet slår fast, både som utövare och publik.

Kraftiga nedskärningar inom den regionala och kommunala ekonomin är att vänta på många håll under de närmsta åren. I och med det ökade kostnadstrycket på skola, vård och omsorg riskerar kulturen att drabbas hårt. Syresätts inte det ideella kulturlivet blir resultatet en utbredd bottendöd som rubbar hela det kulturella ekosystemet, vårt grundläggande välfärdsutbud och det pågående demokratiska samtalet.

Det är därför av betydelse att civilsamhället inom kulturen synliggörs bättre, att samråden mellan den ideella kulturens aktörer, institutionerna och de kommunala och regionala tjänstemännen fungerar väl.

Denna rapport visar genom nedslag i fem regioner att ideell kultursektors insatser är avgörande för ett levande och vitalt kulturliv i hela landet. Dra inte ner på stöden utan stärk kulturen!

Stockholm november 2019

Calle Nathanson

Ordförande Ideell kulturallians

Innehåll

Sammanfattning	3-5
Syfte	6-7
Mål	7-8
- Ideell kulturallians strategiska mål 2019-2023.....	8
Tillvägagångssätt	9
Inledning	10-11
Bakgrund	11-13
- Kick-projektet	12
- Metodverktyget	13
Lägesrapport från fem regioner	13-30
- Kulturplaner	13
- Region Norrbotten	14-17
- Region Stockholm	18-21
- Region Skåne	21-24
- Region Västernorrland	24-26
- Region Västra Götaland	27-30
Riktningar framåt	30-31
Källor	32

Sammanfattning

Kultursamverkansmodellen är tänkt att ge ökat självbestämmande på regional nivå och på så vis stärka kulturen runtom i landet. Genom samråd med regionernas kulturförvaltningar ska det ideella kulturlivets röster, kunskaper och erfarenheter påverka kulturplanerna som sedan styr kulturlivet i regionerna.

Rapporten belyser hur samspelet mellan kulturlivets aktörer i regionerna fungerar i praktiken. Ideell kulturallians har genom projekt 3 klöver under hösten 2019 fokuserat på fem regioner: Norrbotten, Västernorrland, Stockholm, Västra Götaland och Skåne. Intervjuer har genomförts med regionernas kulturchefer, företrädare för det ideella kulturlivet och med länsinstitutioner.

Målet med projektet har varit att stärka den ideella kultursektorns röst som samtalspart till staten, regioner, kommuner, institutioner, myndigheter och politiker, med speciellt fokus på kultursamverkansmodellen.

Tre av regionerna i undersökningen – Västernorrland, Stockholm (som står utanför kultursamverkansmodellen) och Skåne – har aktiva regionala ideella kulturallianser. I dagsläget har de ideella kulturallianserna i dessa regioner en tydlig roll under samrådsprocesserna och framtagandet av kulturplanerna.

Den samlade bilden från intervjuerna visar att kontaktytorna mellan förvaltning och ideell kultursektor gradvis har förbättrats sedan kultursamverkansmodellen infördes. Samråden med civilsamhällets kulturorganisationer har överlag stärkts och formaliserats. Men i praktiken är utmaningarna många och mycket kan förbättras.

Samtalen med det ideella kulturlivets företrädare visar att det finns en stark önskan att bli en jämbördig part till kulturförvaltningarna. Ofta har man helt olika bilder av hur dialogerna fungerar. Även om det finns många goda exempel på motsatsen önskar det civila samhällets kulturorganisationer överlag mer tydlighet, öppenhet och insyn i beslutsprocesserna. Metodik saknas ofta i samråden. På flera håll efterlyses bättre kontaktytor gentemot regionernas politiker.

Aktiv och välfungerade samverkan mellan det ideella kulturlivet och länsinstitutioner pågår i flera av regionerna i undersökningen. Denna samverkan möjliggör för institutionerna att nå ut bredare med sin verksamhet och ökar tillgången till kultur på mindre orter. Det är också noterbart att ökad samverkan verkar få konkurrensen att minska mellan det ideella kulturlivet och institutionerna. Detta leder sammantaget till en starkare och mer hållbar infrastruktur för hela kultursektorn och framförallt ett ökat kulturutbud för medborgarna. Men på många håll råder det fortfarande brist på samverkan och kontaktytorna är små. Regionerna bör därför som huvudmän för länsinstitutionerna överlag ta ett större ansvar för att samverkan mellan civilsamhälle och institutioner sker och utvecklas.

En vikande ekonomi i kombination med ett förändrat politiskt landskap gör att det ideella kulturlivet sätts på svåra prov. Alla regioner i undersökningen ser en framtid med svagare finansiering och de flesta oroar sig för populism och kunskapsbrist från politiskt håll. Nedskärningar på många håll hotar det ideella kulturlivets verksamheter i kommunerna.

Undersökningen visar på hur ideell kultursektor i praktiken är en förutsättning för att det ska fortsätta finnas kultur i hela landet. Det civila samhällets småskaliga kulturverksamheter är bäst lämpade att uppfylla politikens mål om delaktighet för alla, oavsett etnisk bakgrund, inkomst, utbildning eller kulturellt kapital.

Kulturplanerna i undersökningen talar alla om betydelsen av föreningslivets verksamheter och vikten av att nå ut och skapa delaktighet, men föresatserna är beskrivna i allmänna ordalag. Det finns många formuleringar som ger intryck av konkretism, exempelvis förbättrad dialog, ökad delaktighet eller samverkan kring en viss fråga. Men det är ofta svårt att läsa sig till vilka vägar man ska gå för att skapa förbättringarna. Detta överensstämmer med resultatet från Folkbildningsrådets kartläggning av folkbildningens roll i kulturplanerna 2017, där man konstaterade att bilden av folkbildningen överlag var positiv och att man ofta framhävde dess betydelse och potential i kulturplanerna, men att det saknades konkreta mål.

Ideell kulturallians föreslår i denna rapport följande åtgärder för att stimulera den ideella kultursektorn:

- Ideell kulturallians vill se en bidragsreform som verkar för långsiktiga och generella bidrag till ideella kulturföreningar.
- Ideell kulturallians efterfrågar mer kunskap och statistik om den omfattande verksamhet som den ideella kultursektorn bedriver och menar att det är statens ansvar.
- Stärk samverkan mellan civilsamhällets kulturorganisationer och länsinstitutionerna. Som huvudmän för institutionerna har regionerna ansvar för att samverkan sker med det ideella kulturlivet.
- Samråden mellan ideell kultursektor och regionerna bör stärkas. Ideell kulturallians rekommendation för att kvalitetssäkra samråden är att parterna gemensamt använder sig av Ideell kulturallians metodverktyg.

Syfte

Ideell kulturallians bildades hösten 2008. Syftet med att bilda ett nytt samarbetsorgan var att tydliggöra de stora kulturella samhällsinsatser som gjordes av det ideella kulturlivets föreningar. Det saknades politiska strategier för hur den ideella kultursektorn skulle stimuleras, stödjas och utvecklas ur ett regionalt och nationellt perspektiv. När det 2010 föreslogs om en ny reform – kultursamverkansmodellen – uppstod ytterligare behov av att samverka. I den nya modellen utpekades civilsamhället som samrådspart i framtagandet av regionala kulturplaner. Ideell kulturallians utökades med flera organisationer och 2010 bildade man en förening. Idag har Ideell kulturallians 20 medlemsorganisationer och ett antal regionala ideella kulturallianser. I organisationen finns amatörkulturen, folkbildningen, lokalhållande organisationer, Riksteatern och många fler.

Sedan kultursamverkansmodellen sjösattes 2011 har regionerna vid framtagandet av de regionala kulturplanerna varit skyldiga att samråda med civilsamhällets kulturorganisationer. Ansvaret för samråden med civilsamhället inom kultursamverkansmodellen ligger på regionernas kulturförvaltningar. Ideell kulturallians har därför under det senaste decenniet på olika vis arbetat med att stärka civilsamhällets röst i relation till förvaltning och politik. Ideell kulturallians har noga följt arbetet i landet utifrån det civila samhällets perspektiv. Enligt de utvärderingar som gjorts behöver samråden inom modellen utvecklas och förbättras. Med det som utgångspunkt har Ideell kulturallians utarbetat ett koncept som innehåller både ett metodverktyg och studiematerial för att hjälpa till att driva på utvecklingen av samråden.

Hösten 2019 har Ideell kulturallians i fortsatt strävan att stärka samråden genomfört projekt 3 klövern. Ideell kulturallians syfte har varit att få ökad kunskap om vad som händer med samråden och dialogerna mellan kulturplaneprocesserna och de regionala förvaltningarnas och institutionernas roll i förhållande till civilsamhället. Därför har projektet namnet 3 klövern.

Ideell kulturallians har genom nedslag i fem regioner undersökt hur samspelet mellan dessa aktörer fungerar i praktiken. I Norrbotten, Västernorrland, Stockholm, Västra Götaland och Skåne har intervjuer genomförts med regionernas kulturchefer, företrädare för det ideella kulturlivet och med länsinstitutioner.

Frågor som ställts är vad det finns för möjligheter att utveckla dialogerna i samråden som förstärker förutsättningarna att lyckas? Hur kan civilsamhället i sina dialoger arbeta och komma vidare när relationerna inte fungerar? Hur görs utvärderingarna runt samverkan mellan parterna?

Mål

Ideell kulturallians mål med projekt 3 klövern är att stärka den ideella kultursektorns röst som samtalspart till staten, regioner, kommuner, politiken, institutioner och myndigheter, med speciellt fokus på kultursamverkansmodellen. Det regionala utvecklingsarbetet ska även omfatta civilsamhället. Föreningslivets verksamheter ska beaktas i kulturplanerna. Kultursamverkansmodellen skapar därmed en möjlighet att synliggöra och uppvärdera det breda engagemanget i kulturlivet.

Ideell kulturallians har som mål att ytterligare mobilisera sina medlemmar till att vara aktiva i samrådsprocesserna. Men ett lokalt engagemang från det ideella kulturlivet förutsätter att samrådsprocesserna ger något tillbaka till deltagarna. Därför är det av vikt att undersöka effekterna av samråd kring kulturplanerna.

Genom projekt 3 klöver ska kunskapen öka om hur samråden mellan civilsamhället och regionerna fungerar i praktiken. Ideell kulturallians vill genom undersökningen av fem regioner visa upp goda exempel samt diskutera förbättringsmöjligheter.

Ideell kulturallians mål med projekt 3 klöver är också kopplade till organisationens övergripande strategiska mål:

Ideell kulturallians strategiska mål 2019 – 2023

- Ideell kulturallians ska bredda sitt uppdrag för att bli en kraftfull paraplyorganisation som kan ta sig an fler områden och närvara på fler arenor för att driva våra frågor.
- Ideell kulturallians vill värna och verka för alla människors lika värde, ett hållbart och jämlikt samhälle.
- Ideell kulturallians ska ses som en viktig civilsamhällesaktör och som en självklar samtalspart till politiken, staten och myndigheter i frågor som rör vår sektor.
- Ideell kulturallians ska sätta bildning och lärande i fokus som ett verktyg för att stärka den ideella kultursektorn.
- Ideell kulturallians ska verka för att det civila samhällets organisationer ska ges förutsättningar att delta och påverka regional kulturutveckling genom kultursamverkansmodellen.
- Ideell kulturallians ska verka för att civilsamhällets kulturorganisationer ges förutsättningar att utvecklas långsiktigt och hållbart, samt värnas och respekteras som medlemsstyrda verksamheter.

Tillvägagångssätt

Ideell kulturallians har under hösten 2019 besökt fem regioner: Norrbotten, Västernorrland, Stockholm, Västra Götaland och Skåne. Intervjuer har genomförts med regionernas kulturchefer, företrädare för det ideella kulturlivet och med länsinstitutioner. Ideell kulturallians har inga resurser att bekosta undersökningar och engagera oberoende forskare. Undersökningen är därför gjord av Gunnar Ardelius inom ramen för verksamhetschefens tjänst.

I Västernorrland, Stockholm och Skåne finns regionala Ideella kulturallianser. Intervjuer har genomförts med ordförandena för dessa tre föreningar.

Metoden för intervjuerna är kvalitativ och har utgått utifrån vida frågeställningar som är tänkta att synliggöra och skapa förståelse för ideell kultursektors specifika karaktär och egenskaper, dess förutsättningar och sammanhang i kulturplanernas samrådsprocesser.

De ovan beskrivna intervjuerna har i kombination med en granskning av regionernas kulturplaner och nya rapporter från Myndigheten för kulturanalys, SKL, LO samt Ideell kulturallians tidigare publikationer utgjort grunden för denna lägesrapport.

Inledning

Begreppet civilsamhälle är ett sätt att beskriva föreningslivet. Civilsamhället är en arena skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen.

Ideell kulturallians är en nationell samarbetsorganisation för det civila samhällets organisationer på kulturområdet och har 20 medlemsorganisationer, där verksamheten till stor del bedrivs ideellt.

De nationella kulturpolitiska målen antogs av riksdagen 2009 och ska vägleda kulturpolitiken i kommuner och regioner. De säger att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Särskilt betonas civilsamhällets roll för ett vitalt kulturliv som ska främja allas rätt till kulturupplevelser, bildning och möjligheten att utveckla sina skapande förmågor.

Tio år har gått sedan de uppdaterade kulturpolitiska målen från 1974 antogs, men trots detta går utvecklingen trögt. En lägesrapport om de kulturpolitiska målen från Myndigheten för kulturanalys och en annan från LO om kulturen och ojämlikheten, visar att kulturen främst tillkommer dem som har hög inkomst och de som bor i storstäder. De flesta av ideell kultursektors aktiviteter lämnar få avtryck i register och offentlig statistik. Men i själva verket har ideell kultur ett långt bredare deltagande bland olika grupper i samhället än institutionerna, inte minst utanför städerna.

SKL:s ekonomirapport från maj 2019 visar att var tredje region och nästan var fjärde kommun i Sverige hade underskott förra året. Dessutom går högkonjunkturen mot sitt slut och kärvare tider är att vänta. För kulturlivet runtom i landet har nedskärningarna redan börjat och värre blir det under de närmsta åren.

Kultursamverkansmodellen kommer att utsättas för stora påfrestningar och de som drabbas hårdast är de kulturaktörer som inte har en formaliserad roll i kultursamverkansmodellen, det vill säga civilsamhällets kulturorganisationer. Ett uppenbart hinder är att kultursamverkansmodellen inte tillförts tillräckliga statliga medel. Sammantaget gör detta att kultursamverkansmodellen tvärtemot vad det är tänkt riskerar att bli en cementerande, i värsta fall urholkande, ordning.

Utöver den ekonomiska aspekten ligger möjligheten till en ökad måluppfyllelse av de kulturpolitiska målen kring delaktighet i att ytterligare använda sig av och förstärka det ideella kulturlivets redan befintliga infrastruktur samt att utveckla samverkan med institutionerna. Här är också frågan om hur samrådsprocesserna beskrivs i kulturplanerna, hur uppdragen till institutionerna är formulerade och om det finns resurser kopplade till detta, avgörande. Det finns ett stort intresse från civilsamhällets sida att få kontakt och samarbeta ytterligare, både med kulturförvaltningar och institutioner. Ideell kulturallians har sökt goda exempel på när det fungerar som bäst och på vilket sätt som kultursamverkansmodellen kan stödja ett närmande mellan parterna.

Bakgrund

En rad olika rapporter och utvärderingar har utkommit som berör civilsamhällets medverkan i samråden i kultursamverkansmodellen, bland annat från Myndigheten för kulturanalys, Kulturrådet och kulturdepartementet. Samtliga myndigheter har konstaterat att samråden mellan regionerna och civilsamhällets organisationer inte fungerat på ett tillfredställande sätt, eftersom dessa samråd inte skett i tillräckligt stor omfattning, inte gett tillräckligt stora avtryck i de färdiga kulturplanerna och inte lett till några förslag eller förändringar för dessa grupper. Kritiken har i första hand bottnat i att man inte skapat ett syfte med de regionala samråden och att regionala medel inte distribuerats nämnvärt annorlunda jämfört med när staten själv direkt finansierade de regionala institutionerna.

Eftersom medlen för de regionala institutionerna inte ökat med införandet av kultursamverkansmodellen och kulturrådets bidrag påverkas av regionernas egna insatser, har regionerna i stort sett inte haft något annat val än att duplicera de tidigare statliga modellerna för finansiering av de regionala kulturinstitutionerna. Utrymme har av dessa anledningar därför inte kunnat skapas i särskilt stor utsträckning för satsningar på civilsamhällets kulturorganisationer.

Regionerna har heller inte i så stor utsträckning satt konkreta mål för samverkan med civilsamhället. Oftast har det handlat mer om visioner och uttryck av uppskattning, i form av en önskan om ett starkt civilsamhälle inom kultursektorn, hur viktiga civilsamhällets aktörer är och att det är centralt att de regionalt finansierade institutionerna samverkar med andra aktörer, bland annat civilsamhällets kulturorganisationer.

Kick-projektet

Kick är en förkortning av "Kvalitet i civilsamhällets kultursamverkan". Projektet genomfördes av Ideell kulturallians mellan juli 2016 och februari 2017 och hade som mål att i samverkan med fyra medverkande regioner – Uppsala, Blekinge, Jönköping och Kronoberg – skapa metodutveckling för förbättrade förutsättningar för samrådsprocesser med civilsamhället, inom ramen för kultursamverkansmodellen.

Syftet med projektet var också att bredda dialogen med civilsamhället, fördjupa den demokratiska processen, kvalitetssäkra metoder, underlätta framtagandet av regionala kulturplaner samt hjälpa civilsamhällets aktörer att skapa och driva verksamhet inom de medverkande regionerna.

För civilsamhällets kulturorganisationer i de medverkande regionerna innebar Kick-projektet en starkare röst och ett ökat inflytande i kultursamverkansmodellen, kvalitativa samråd, nya samverkansmöjligheter samt ökad kunskap om regional kulturstrategi och kultursamverkansmodellen.

Metodverktyget

Ideell kulturallians har tagit fram ett metodverktyg som utgår från civilsamhällets sex principer och den europeiska koden för civilsamhällets medverkan i politiska beslutsprocesser. Metodverktyget består av mallar, lathundar, checklistor och kan användas av regioner för att kvalitetssäkra samråd och hjälpa till att minimera de misstag som ofta görs i kommunikation med civilsamhällets organisationer. Det syftar också till att skapa mål och syfte för själva samrådsprocesserna, då kultursamverkansmodellen per definition inte innehåller några öronmärkta medel för civilsamhällets kulturorganisationer.

Lägesrapport från fem regioner

Kulturplaner

I de fem regioner som är med i rapporten - Norrbotten, Västernorrland, Skåne, Stockholm och Västra Götaland – ser de inbördes förutsättningarna för det ideella kulturlivet olika ut. Folkmängd, demografi, geografiskt läge, ekonomi, politisk styrning, etc. Detta har påverkat inriktningen på de samtal som ligger till grund för rapporten. I intervjuerna har fokus legat på följsamhet snarare än ifrågasättande, i syfte att kunna gå på djupet i frågorna. För att ge en bred bild av det ideella kulturlivet, men med vetskapen att det inte är möjligt att ge en heltäckande bild, har rapporten delvis fokuserat på skilda delar av det ideella kulturlivet i de olika regionerna.

Kulturplanerna i undersökningen innehåller överlag få eller inga konkreta förslag alls som rör de ideella kulturverksamheterna. Civilsamhället får i samtliga kulturplaner ett litet utrymme, även om dess påverkan på kulturlivet är enormt. Störst svängrum har civilsamhället i Västernorrlands kulturplan, som har ett särskilt kapitel om civilsamhällets kultur och dessutom behandlar civilsamhällets verksamheter genomgående i hela kulturplanen. Kulturplanerna talar alla om betydelsen av föreningslivets verksamheter och vikten av att nå ut och skapa delaktighet, men man beskriver föresatserna i allmänna ordalag. Det finns många formuleringar som ger intryck av konkretism, exempelvis förbättrad dialog, ökad delaktighet eller samverkan kring en viss fråga. Men det är ofta svårt att läsa sig till vilka vägar man ska gå för att skapa förbättringarna.

Region Norrbotten

Ett historiskt maktskifte ägde rum i Norrbotten under 2018. Efter 84 års styre förlorade Socialdemokraterna sin majoritet och Norrbotten Sjukvårdsparti blev största parti – ett enfrågeparti vars agenda är att behålla sjukhus och ge mer vård. Kulturen började betraktas som ett slöseri med offentliga medel. Maktskiftet i Norrbotten har i hög grad påverkat kulturen och berör samtliga ideella kulturorganisationer vi samtalat med i regionen.

Eftersom Norrbotten framöver ska spara på kulturen kommer kulturfrågorna bli heta i medierna, förutspår regionens tjänstemän. Blir det nedskärningar kan den vilande kraft som civilsamhället bär på leda till att kulturföreningarna vaknar till och riktar sina frågor direkt till politiken. I slutändan kan besparingarna således, tvärtemot vad Sjukvårdspartiet avsett, leda till nysatsningar inom kulturen. Kulturförvaltningens förhoppning är optimistisk, men faktum är att när Sjukvårdspartiet hamnat i maktposition har de märkt att det är svårt att dra ner på kulturen. Det politiken hittills gjort är att fatta beslut om att de fleråriga verksamhetsbidragen till kulturföreningarna ska bli ettåriga. Något som de ideella kulturorganisationerna tagit som ett tecken på att politiken krattar manegen för kommande nedskärningar.

Sammantaget råder det en oroande brist på kulturpolitiker i Norrbotten, menar man både från det ideella kulturlivet och från kulturförvaltningen. Det är få som tar tag i kulturfrågorna. Från att ha varit ett län med starka kulturpolitiker så finns inga kvar, vare sig kommunalt eller regionalt. Kulturens samtalsklimat blir fattigare med reaktiva politiker som endast tar till orda när de får kritik. Risken är stor att beslut tas ogenomtänkt. Frånvaron av kulturpolitiker i spartider medför att det som står skrivet i kulturplanerna får en ökad betydelse.

Skådebanan Norrbotten är en av de organisationer som blivit påverkade. Här skapar man möten mellan konst, kultur och människor. Delaktighetsfrågan står i centrum både genom den årliga kulturnatten i Luleå och i arbetet med att få kultur till fängelset och ungdomar till teatern. Skådebanans ledning vittnar om den politiska instabiliteten som kommer av att Sjukvårdspartiets politiker inte har någon kunskap om kultur. Skådebanan har tvingats gå från en treårig budget till att hastigt ställa om till ettårigt stöd. Det var bara att anpassa sig till beslutet, som inte föregicks av något samtal. I praktiken blev det en minskning av resurserna eftersom man nu behöver ägna mer tid åt ansökningar och byråkrati.

Skådebanan vill inleda ett samtal om att återfå sitt fleråriga stöd, minst bör det vara tvåårigt. I en tid av politiska förändringar är en tät dialog med förvaltningen ännu viktigare.

En annan organisation som påverkats negativt är Sveriges Konstföreningar Norrbotten, som är den samlande distriktsorganisationen för länets konstföreningar. De stödjer de lokala konstföreningarna genom att erbjuda utbildningar och vandringsutställningar, samt informera om konstaktiviteter och förmedla kontakter. Region Norrbottens regionala utvecklingsnämnd tog beslut om att säga upp de fleråriga avtalen med 29 kulturorganisationer. Konstföreningarna har förståelse för att en ny politisk majoritet vill se över verksamheten, men inte genom att bryta avtal som organisationerna inrättat sin långsiktiga planering efter.

Även Folkets Hus och Parker Norrbotten anser att det har blivit svårt att tänka och planera långsiktigt när nya besked kommer pladask. Tjänstemännen har inte mycket att säga till om. Det saknas frihet i kultursamverkansmodellen, den är förvaltande och ger institutionerna utrymme men målar in de ideella organisationerna i ett hörn där allt fler får slåss om en krympande kaka. Det blir ofta ofritt och för stark styrning. Folkets Hus och Parker blir inte heller inbjudna till samtal om kulturplanerna. De känner sig bortglömda i samrådsprocessen, de anser att de också behöver få synas i det sammanhanget.

Region Norrbotten har tre länsinstitutioner inom sin förvaltning, Norrbottensmusiken, Norrbottens museum och Regionbiblioteken. Samverkansavtal finns även med Norrbottensteatern, Havremagasinet, Dans i Nord och Konstmuseet i Norr, Kiruna. Alla dessa institutioner är organiserade på olika sätt, men samtliga har dialoger flera gånger per år med regionen.

Ett intressant exempel på hur det ideella kulturlivet kan samverka med en av ovan nämnda länsinstitutioner är projektet "Arrangörer i Norr". Det är ett samarbete som möjliggör fysiska mötesplatser och dessutom skapar ett digitalt nätverk. Sätten att arrangera på varierar stort, det kan vara det mesta inom kultur och nöje, konserter, spelningar, festivaler, teater- eller dans, annan scenkonst och konstutställningar. Det kan äga rum på små scener i byarna, på dansbanor under sommaren, på en fjälltopp, på en dansbana eller i en konsthall. Projektpartners är Kulturföreningen Ebeneser, Norrbottensmusiken, Riksteatern Norrbotten, BD Pop och Skådebanan Norrbotten.

Andra samarbeten mellan institutioner och det ideella kulturlivet finns även mellan Norrbottens museum och hemslöjdsföreningar, mellan bygdegårdarna och Ung scen norr i Gällivare. Verksamhet som på detta vis kommer ut i byarna. Det handlar inte bara om att pytsa ut pengar, säger man på regionen. Det handlar också om att de ska känna sig sedda, för det är ju ideellt arbetande människor som gör det för något de tror på. Det är inte pengarna engagemanget hänger på. Kulturförvaltningen säkerställer att museerna bryr sig om hembygdsrörelsen. Hembygdsförbundet får pengar som de delar ut till de medlemmar som vill göra mindre evenemang, så som filmvisning, musik och författarbesök.

Idag finns det, med regionens egna ord, fortfarande brister i kunskapen om det civila samhället i Norrbotten. Det saknas enligt kulturplanen en helhetsbild av dess omfattning, förutsättningar och villkor. Av den anledningen genomfördes år 2017 en kartläggning med syfte att öka kunskapen om det civila samhället hos den offentliga sektorn, organisationerna i det civila samhället och allmänheten. Man ville också skapa utgångspunkter för dialog och samverkan. Det framkom att i Norrbotten skulle kulturlivets möjligheter på många orter vara begränsade utan organisationerna från det civila samhället, utan enskilda personers och grupper engagemang. Det framkom också att för Norrbottens kulturliv är det avgörande att det finns en bredd av olika kulturföreningar och kulturinstitutioner. Samarbete och samspel mellan professionell och ideell kulturverksamhet är viktiga för ett levande kulturliv i Norrbotten.

En konkret utmaning i regionens uppdrag med att arbeta för ett tillgängligt kulturliv är det geografiska läget, med långa avstånd och gles befolkning. De stora avstånden inom länet gör att kostnaderna för resor och nödvändiga övernattningar för scenkonstens turnéer har ökat. Även kostnader för utställningstransporter, genomförande av föreläsningar och workshops blir i kombination med en ansträngd ekonomi och en ovilja från politiken att satsa ordentligt på kulturen betungande för ett län av Norrbottens storlek.

Inför den aktuella kulturplanen, som gäller från 2019 till 2022, genomförde regionen samråd med det ideella kulturlivet på olika vis. Enheten för kultur och utbildning förde dialog med regionens samtliga fjorton kommuner och ett stort antal av kommunernas politiker och tjänstemän, professionella kulturskapare och representanter för det civila samhället deltog.

Dialogmöten genomfördes också med enskilda konstare där professionella kulturskapare och amatörer deltog. Särskilda samråd hölls med det civila samhället via Ideell Kulturallians. I och med att det var tredje gången en kulturplan skulle tas fram fanns det upparbetade vägar att gå tillsammans med det ideella kulturlivet. Regionen tog också in Ax projekt om en starkare regional närvaro. Genom Ax fick regionen kontakt med föreningar som man inte haft dialog med tidigare. Någon utvärdering av samverkan med den ideella kulturen har hittills inte gjorts, men målet är att bli bättre till nästa kulturplan.

Regionens tjänstemän anser att kultursamverkansmodellen utgjort ett lyft för kulturfrågorna generellt, främst för att politiken hittills har engagerat sig på bredare front. Arbetet med kulturplanerna har successivt inneburit en större synlighet för frågorna. Kultursamverkansmodellens utveckling i Norrbotten hänger också ihop med flera år av stadig ekonomi, som gett möjligheter till nysatsningar och öknings. Nu går regionen mot år där ekonomins ramar kommer att krympa, så pressen börjar komma först nu. De ekonomiska nedskärningarna för år 2020 blev mindre än vad som aviserats. Men berättigad oro finns för större nedskärningar i kommande års budgetförslag.

Följande mål i Norrbottens kulturplan gäller för ideell kultur:

1. Lyfta och synliggöra arrangörernas betydelse för den kulturella infrastrukturen.
2. Med kartläggningen av det civila samhället som grund utveckla formerna för samverkan mellan det civila samhället och Region Norrbotten.
3. Utveckla modell för dialog och samverkan med folkbildningen.
4. Undersöka intresse och former för registöd till länets amatörteaterföreningar.

Region Stockholm

Utmärkande för Stockholm är de statliga museerna och scenkonstinstitutionerna. Stockholm är huvudstad och i kraft av storlek och ambition en central aktör. Samtidigt är Region Stockholm också tjugofem andra kommuner av olika storlekar, med glesbygd, skärgård och förorter. Stockholmsregionen har även flera andra stadsbildningar med en stark kulturpolitisk tradition, men i den mindre skalan. Norrtälje, Sundbyberg, Botkyrka och Haninge är exempel på kommuner som klivit fram och tydligt formulerat vad de vill med kulturen som en kraft i samhället.

Efter en allt intensivare diskussion på det nationella planet om kultursamverkansmodellen i början av 2010-talet kunde man i Stockholms län efter en tid konstatera att man skulle stå utanför. Det visade sig att staden var starkare än regionen. Landstinget kunde inte utmana Stockholms stad. Processen blockerades och Stockholmsregionen hamnade utanför kultursamverkansmodellen.

Ett antal aktörer inom den ideella kulturen, bland andra Riksteatern och Folkets Hus och Parker, påbörjade en inventeringsprocess för att beskriva situationen. Hösten 2013 bildades en formell Ideell kulturallians i Stockholms län, uppslutningen var stor. Med från början var utöver de ovan nämnda också Amatörteaterns Riksförbund, Våra gårdar, Föreningsarkiven, Hela Sverige ska leva, Bygdegårdarna och Hembygdsförbunden. Målet var att med gemensam styrka skapa en tydlig röst för den ideella kulturen. Utvecklingen gick till en början trögt men under resans gång fick Ideell kulturallians medel. En konsult anlätades för att inventera det ideella kulturlivet. Det var klart 2015 och ledde fram till en promemoria som visade på bredden och djupet hos det ideella kulturlivet. Resultatet visade att det fria kulturlivet var starkt i glesbygd, skärgård och förort, där bygdegårdar, hembygdsföreningar och Folkets Hus och Parker alla var viktiga aktörer. Politikerna blev positivt överraskade. Sakta men säkert stärktes organisationens legitimitet.

2018 kom Stockholmsregionens kulturstrategi, en något tunnare motsvarighet till kultursamverkansmodellens kulturplaner. Ideell kulturallians Stockholms län var remissinstans. På landstingsfullmäktigemötet var alla medlemsorganisationer på plats utanför, skanderade med talkörer och delade ut flygblad. I dagsläget har Ideell kulturallians Stockholms län en god, regelbunden kommunikation med regionen som ses som en naturlig kontaktpartner.

Under hösten 2019 har det varit stor gemensam aktivitet och planering inför seminarieaktiviteter på Stockholmstinget.

Nästa utvecklingssteg för Ideell kulturallians Stockholms län är att stärka mandatet mot nämnd och förvaltning och gå tydligare rakt på politiken. Planen är att uppvakta regionens kulturnämnd och sedan förbättra kontakterna mellan region, kommun och civilsamhälle. Argumentet till kulturnämnden är att om de vill förverkliga visionerna inom kulturen kan Ideell kulturallians Stockholms län vara behjälpliga med att låta regionen ta taktpinnen för att genomföra politiken i kommunerna. Ideell kulturallians kan skapa dialog med kommunföreträdare och implementera den regionala kulturen. Bli ett slags fyrljus för kommunerna.

En annan utvecklingsidé som man även tidigare arbetat med inom Ideell kulturallians Stockholms län är att skapa delregionala träffar i syfte att bjuda in politiken och tjänstepersonerna från kommunerna i närheten, men även civilsamhällets representanter. På så vis kan man gå ner ett par trappsteg från det regionala och undersöka samverkansprocesser närmare genom öppna och konstruktiva samtal. Ideell kulturallians Stockholms län är inne i en process där man försöker förvalta den relation man har förankrat, så att tjänstepersonerna är trygga i att organisationen går tydligare mot politiken. Det ideella kulturlivet i Stockholmsregionen efterfrågar även statistik om den mängd och volym som det civila samhällets kultur producerar.

Det ideella kulturlivets samverkan med institutionerna är något som samtliga vi talar med har svårt att komma på exempel kring. Det kan därför vara läge för regionen att ta mer ansvar i frågan och inleda en dialog som inkluderar både det ideella kulturlivet och institutionerna. Exempel på samverkan finns, Oktoberteatern i Södertälje samarbetar med de ideella kulturföreningarna Livet bitch och Läsfrämjarinstitutet, "Kultur i centrum" som haft sin bas i Skärholmen, "Med början" i Fisksätra, ett samarbete mellan Folkets Hus i Fisksätra och Arabiska teatern. Här har Kulturrådets nationella projekt "Kreativa platser" bidragit positivt till utvecklingen då en tredjedel av de beviljade ansökningarna haft sin bas i Stockholmsregionen. "Kreativa platser" skiljer sig från Kulturrådets övriga projekt på så vis att stöd går till både professionella och ideella utövare. Riksteatern, Folkets Hus och Parker och Studieförbunden är exempel på organisationer som varit delaktiga i projektet. Lokala föreningar och organisationer har också fått en viktig roll.

För att öka tillgängligheten och deltagandet i kulturlivet bör enligt Stockholmsregionens kulturstrategi följande prioriteras: Att utveckla metoder och långsiktiga arbetssätt för att löpande genomföra dialoger med företrädare för civilsamhället, de professionella kulturskaparna samt kommunerna i länet i syfte att identifiera möjligheter och hinder för ökad tillgång till kultur i hela länet. Men i dag saknas det, enligt kulturstrategins avsnitt om genomförande, en struktur i Stockholmsregionen för dialog och samverkan mellan aktörer inom kulturområdet. Att få en sådan på plats, skriver man, är kanske den viktigaste förutsättningen för kulturstrategins genomförande.

Det är ett hårdnande ekonomiskt läge i regionen som både kulturförvaltningen och det ideella kulturlivet vittnar om. Studieförbundens situation utmärker sig särskilt. I tio kommuner har man helt tagit bort stödet till studieförbunden. En strategi som studieförbunden valt i regionen är att inte avveckla verksamhet i de kommuner som drabbats utan att istället sprida ut resurserna efter bästa förmåga. Det är strategi som blir svår att upprätthålla i längden om stöden fortsätter att tas bort. Även i kommunerna dras det åt rejält. Flera förvaltningschefer på Kultur- och fritidssidan är oroad. Stöd till studieförbunden tas bort, men det skärs ner rätt hårt överlag, effektiviseringar på tre till fem års sikt. Kulturskolor och bibliotek men även föreningslivet är rejält oroliga. Det är svårt att få till en bra dialog. Från ideellt håll når föreningarna inte fram och i kommunerna har man på högre chefsnivå ofta inte koll.

Inställningen till kultursamverkansmodellen är tveeggad. Det ideella kulturlivet vill ansluta, men det finns frågetecken. Är det primärt en modell som ska fördela pengar eller snarare ett forum för dialog och samtal om frågor på djupet? Processerna om dialog och samverkan hade antagligen pressats fram mycket kraftfullare om Stockholm varit med i kultursamverkansmodellen. Internt i regionen hade förvaltningens status varit starkare. Då hade uppdraget från staten varit tydligare utpekat, en roll som kunnat vara till nytta för att argumentera för vad kulturförvaltningen gör. Samtidigt har regionen sluppit att lägga lika mycket pengar på administration. Det hade även blivit mer infekterat att dra igång samverkan eftersom Stockholms stad inte varit positiva till att låta regionen distribuera pengar till institutionerna. Stockholms region skrev ett remissvar 2017 på departementsskrivelsen om kultursamverkansmodellen 2.0. Svaret gick ut på att man i allt väsentligt vill ingå i modellen. Stockholms kommun och Nacka var negativa, men de flesta andra kommuner var positiva.

Men det är inte regionen som kan besluta detta utan det måste tas på statlig nivå. Staten behöver sätta ned foten och bestämma hur man vill ha det. Om regionen själv siar i kristallkulan så finns det ingen anledning att tro att staten är intresserad av att fortsätta bedriva två parallella system.

Regionen vill i en fortsatt diskussion kring hur kulturssamverkansmodellen ska utvecklas få in hur det ideella kulturlivet ska vara med. Det är märkligt att bryta ut den ideella kulturen, tycker man, eftersom den är så stor och omfattande. Ideell kultursektors organisationer är ofta starka nationellt och lokalt men svagare regionalt, som ett timglas. Den stora utmaningen är att fundera över vilken roll ideell kultur ska ha i modellen. Hur man bäst stöttar det regionala och skapar en länk mellan det nationella och det lokala. Stockholmstinget kan vara ett steg i denna riktning. Det ett nytt verktyg för att få till stånd bättre samrådsprocesser och skapa möten mellan kommuner, region och kulturliv och stat. Syftet är att summera upp det som hänt under året, ge en statuscheck kring kulturen och att lyfta upp prioriterade frågor. Det andra syftet är att så småningom se till att det sker handskakningar och utspel i slutet av tinget. Det har saknats kulturpolitiska forum tidigare och det är viktigt för dialogen att det finns ett forum där förvaltning, politik och kulturliv möts.

Region Skåne

2019 har varit ett turbulent år för kulturen i Region Skåne. Sammanlagt skulle närmare 20 miljoner sparas i kulturnämndens budget. De sökbara utvecklingsbidragen pausades. Kulturlivet i Skåne reagerade starkt på nedskärningarna. 4000 personer skrev under en protestlista som överlämnades till kulturpolitikerna. I samband med Kulturnämndens beslut om budget för 2019 togs också beslutet om att förlänga nuvarande kulturplan med ett år. Inför 2020 har nu regionfullmäktige åter ändrat riktningen och beslutat om ökade anslag på cirka 10 miljoner kronor. De pengarna kommer framförallt att användas för att återinföra de sökbara utvecklingsbidragen.

När man talar med företrädare för det ideella kulturlivet om årets budgetturbulens är det uppenbart att många blivit påverkade. Det var pågående workshops inför den nya kulturplanen som skulle skrivas, men så blev den gamla plötsligt förlängd istället och det drogs in 20 miljoner kronor. Det hände utan någon kontakt, kulturföreningarna fick läsa om beslutet i ett pressmeddelande. Det påverkade kulturlivet mycket, säger flera aktörer.

Det stora problemet var inte att det inte blev en ny kulturplan, men att pengarna försvann utan dialog, det var bara ett faktum.

Skåne var 2010 först ut i landet med en överenskommelse mellan regionen och det idéburnas organisationer. Ideell kulturallians är med i nätverket Idéburen sektor Skåne som jobbar med kunskapsutveckling och påverkansarbete för idéburna organisationer. Detta sammanhang ger stöd till Ideell kulturallians Skåne som träffar regionens kulturförvaltning två gånger om året. Fortfarande kan de känna att det är lite för mycket på förvaltningens villkor.

Medlemsorganisationerna i Ideell kulturallians Skåne upplever att de kommer in i samrådsprocessen för sent. Mycket verkar bestämmas utan det ideella kulturlivets vetskap. Det finns förbättringar att göra i kommunikationen.

Kulturplanen skulle kunna bli ett mer levande och viktigt dokument om ideell kultursektor gavs mer inflytande, fick synas mer. Det finns också en viss kunskapsbrist. Först tog regionen tag i institutionerna, sedan folkbildningen och nu kanske den övriga ideella kulturen lyfts fram? Det är en förhoppning från det ideella kulturlivets håll.

Det ideella kulturlivets representanter upplever ändå att dialogen har utvecklats under de år kultursamverkansmodellen funnits, men det behöver skapas bättre kontaktytor mellan den ideella kulturen och politikerna. Det kan vara lite trögt bland våra ideella organisationer, säger en företrädare. Trots att vi har infrastrukturen som består av dansgolven, replokalerna och scenerna, vet vi inte riktigt varför kulturplanen är viktig för just oss. Föreningarna får redan pengar från regionen och frågar sig, varför ska vi vara med och tycka om kulturplanerna ändå? Här behövs det ett tydligare pedagogiskt tänk och förbättrad kontakt från regionens håll. Den ideella kultursektorn borde vara med från början i kulturplanen och hela vägen igenom.

Regionen ser i och med kultursamverkansmodellen en generell vitalisering i Skåne. Den kulturpolitiska dialogen har intensifierats. Man har lyckats bygga upp en väl förankrad och formaliserad mötesstruktur där parterna träffas och pratar gemensamma utmaningar och prioriteringar. Det har bidragit till att de kulturpolitiska frågorna kommit lite högre upp på agendan, både i regionen och i de 33 kommunerna. Det sker delregionala möten i början av året i Skånes fyra hörn. Regionen är då på turné tillsammans med ordföranden för kulturnämnden.

Sen har Skåne-regionen sitt ting, ett sorts kulturparlament varje år. Det är politikernas, tjänstemännens och kulturlivets gemensamma mötesplats.

I Skåne finns starka länsinstitutioner som Malmöoperan, Helsingborgs symfoniorkester och Skånes Dansteater. Mellan dem och ideellt kulturliv finns goda relationer. Riksteatern och Folkets Hus och Parker, ABF, Musik i Syd och Malmöoperan har arrangörsutbildningar tillsammans i ett välfungerande samarbete. Dessa arrangörsutbildningar har de inblandade aktörerna själva tagit initiativ till. Malmöoperan har det i sitt regionala uppdrag att nå ut i hela länet och samarbeten med det ideella kulturlivet gör att de förmår att leta sig ut till exempelvis Sirphults Folkets Hus, där en riksteaterförening tar emot produktionen. Här är regionen aktiv och medveten om sin sammankopplande funktion. Även om samverkan inte alltid är jättelätt att få till så försöker man hitta nya vägar, exempelvis med folkbildningen och museerna. Uppdragen till institutionerna är ganska lösa, men regionen kan peka på möjligheter. Hur hittar Malmöoperan exempelvis Folkets Hus och Parker frågor de sig? Det är den typen av relationer regionen ska försöka få fram bättre i kulturplanen.

Regionens tjänstepersoner jobbar just nu med nästa kulturplan som ska gälla åren 2021–2024 och säger att det är viktigt att integrera civilsamhället i hela kulturplanen. På regionen är man positiv till att det blev en förlängning av den nuvarande kulturplanen. Det var nödvändigt att få mer tid. På så vis har tjänstepersonerna kunnat säkra att de har de nya politikerna med sig på resan, dessutom hinner politikerna bekanta sig med sitt uppdrag och få mer kunskap om sitt ansvarsområde som kulturpolitiker.

Så när kommer civilsamhället in i samrådsprocessen? Enligt regionen är inte några beslut tagna förrän det ideella kulturlivet kommer in. Samråden skedde tidigare än vanligt denna omgång, eftersom det hänt så mycket i omvärlden. Regionen tog därför ett bredare grepp och har arbetat utifrån samhällsförändringar och globala frågor innan man nu börjar rama in det regionala. Det blev ett kunskapsunderlag inför den politiska processen.

När det gäller frågan om politiska beslut, så är förvaltningen tydlig med att de ytterst arbetar på kulturnämndens uppdrag med målet om att utveckla kultursektorn i dialog med kultursektorn.

De är nöjda med att regionen har kontinuerlig kontakt med kulturorganisationerna och diverse olika nätverk där det ges en löpande återkoppling från politiken och förvaltning. Regionens tjänstepersoner lyfter vikten av att alla måste hitta sina roller och säger att man givetvis får använda sina demokratiska rättigheter om man vill protestera mot ett beslut, men att förvaltningen inte är en kanal för detta och att rågången måste vara tydlig. Politiken ska inte vara för nära enskilda beslut. Regionen samråder med det idéburna kulturlivet löpande, bidrar också med kunskap och behöver umgås med ideellt kulturliv, men inte när det gäller enskilda stöd och budgetar. Regionen anser att det bästa i dessa processer är att man inte enkom och som utgångspunkt pratar pengar utan tror mer på överenskommelser, att identifiera hur man behöver varandra, hur man kan dra åt samma håll. Regionen har samtidigt förståelse för att kulturföreningarna kan uppleva att informationen kommer försent och de tycker att det är olyckligt när så händer. Under 2019 har de gjort vad de kunnat för att minimera skadorna. Kraften i samverkan mellan det idéburna och region och kommun kan vara så mycket mer än pengar, säger regionen. Det här med att kräva mer pengar funkar inte. Alla får tänka sig en framtid där de offentliga resurserna till kulturen och annan välfärd inte kommer att öka i samma takt som tidigare.

Region Västernorrland

Västernorrland är ett exempel på hur ett långsiktigt arbete med att stärka och synliggöra den ideella kulturen kan bidra till att skapa en regional röst för civilsamhället som gynnar både kulturlivet och förenklar arbetet för politiken. Redan under förarbetet med den första kulturplanen i Västernorrland 2012 var flera ideella kulturorganisationer inbjudna och arbetade tillsammans fram ett stycke om den ideella kulturen, som sedan kom med i kulturplanen. Ett regionalt nätverk inom Ideell kulturallians bildades samma år för att kunna driva gemensamma frågor i Västernorrland. Våren 2015 bildades en egen organisation, Ideell kulturallians Västernorrland, bestående av kulturföreningar, arrangörer och lokalhållare. Syftet var att skapa en samlade kraft som kunde företräda det ideella kulturlivet i regionala sammanhang, samt ordna med mötesplatser och kurser. I ideell kulturallians Västernorrland ingår idag en bred samling från det ideella kulturlivet: Berättarnät Mitt, Amatörteaterns Riksförbund Västernorrland, hembygdsrörelsen, Folkets Hus och Parker, Kontaktnätet, Studieförbundet Vuxenskolan, IOGT/NTO, NBV och Ibn Rushd.

Det ideella kulturlivet har haft ett eget utrymme i alla tre kulturplaner och har alltid varit inbjudna till dialog. Under arbetets gång har texter skickats fram och tillbaka och regionen har tagit in formuleringarna. Ideell kulturallians har dessutom fått ett eget utrymme i de två senaste kulturplanerna. Ideell kulturallians Västernorrland får årliga bidrag från regionen och projektmedel till kulturhelgen som man arrangerar. Kulturhelgen är en årlig mötesplats för alla kulturger, både utövare och arrangörer. En önskan om ett Ideellt kulturcentrum har stått med i alla kulturplaner. Regionen har råd till en del och har hittills varit positiva, men för att nå ända fram behövs det samfinansiering. Regionen har hjälpt till att söka pengar från Kulturrådet, men det har blivit avslag.

En gemensam utmaning för den ideella kultursektorn i Västernorrland ligger i att finna långsiktiga resurser, bredare arrangörskap och nya målgrupper. Inom Ideell kulturallians Västernorrland finns behov av nya resurser för samordning och dialog, man vill exempelvis ha med bygdegårdar, jazzklubbar och folkmusik. Ideell kulturallians skulle kunna göra mer gentemot föreningarna på det regionala planet om det fanns medel för det, skapa kontakter, stötta och synliggöra. Det behöver också skapas möjligheter för att fortsätta utreda hur ett ideellt kulturcenter ska kunna skapas.

Amatörteaterns Riksförbund Västernorrland främjar kontakter mellan scenkonstintresserade, erbjuder mötesplatser och driver gemensamma utvecklingsfrågor. Ett i sammanhanget ovanligt välfungerande utbyte mellan en aktör i det ideella kulturlivet och en länsinstitution är ATR:s samarbete med länsteatern. ATR får professionell hjälp från en länsregissör som är anställd hos länsteatern och statligt finansierad. Iso Porovic – som tidigare har arbetat som skådespelare, regissör och teaterchef – är i kontinuerlig kontakt med amatörteaterföreningarna och grupperna runtom i länet och hjälper dem med olika uppsättningar. Samarbetet har lett till att kvaliteten på amatörteatern i Västernorrland blivit ovanligt hög. Genom länsregissören får den ideella kulturen en bra och öppen ingång till hela länsteatern. Det har bildats nya teatergrupper och föreningar som en följd av ovan beskrivna samarbeten. Mycket är bra men vi ser att all skattefinansierad verksamhet går tuffare tider till mötes ekonomiskt.

Av erfarenhet vet vi att förenings- och verksamhetsstöd ofta drabbas av nedskärningar på både kommunal och regional nivå. De som står utanför kultursamverkansmodellen riskerar att drabbas hårdare än verksamheter inom modellen, då sänkt uppräknings inom kultursamverkanmodellen medför sänkt statligt stöd. drabbar civilsamhället. Föreningsstöden i kommunerna riskerar att försvinna helt. Därför anser regionen att det i detta skede är viktigt med dialoger och att värna ett rikt föreningsliv. Kunskapen om regional kultur bör stärkas. Regionen har också ett pedagogiskt uppdrag. De lokala föreningarna är relativt svaga och man bör lyfta deras röster på olika vis. Regionens relation med politiken är god, det är ett sunt klimat och samsynen är än så länge god. När det gäller ett ideellt kulturcentrum har regionen tidigare varit försiktigt positiva, men de ställer sig nu tvekande till att fasta kostnader med personal och lokaler är rätt väg att gå.

I ett litet län som Västernorrland med sju kommuner är utbudet från den ideella kulturens organisationer ändå mycket stort. Det finns tio studieförbund: ABF, Bilda, Folkuniversitetet, Ibn Rushd, Kulturens bildningsförbund, Medborgarskolan, NBV, Sensus, Studieförbundet, och Studieförbundet vuxenskolan. Sammanlagt har studieförbunden 200 medlemsorganisationer och antalet studiecirkelledare är runt 8000 personer och de flesta av dessa arbetar ideellt. Det finns i Västernorrland också en rad arenor för kultur och konst som det ideella kulturlivet tillhandahåller. En av de större aktörerna är Västernorrlands hembygdsrörelse med ett 60-tal hembygdegårdar som utgör en bra infrastruktur för kulturarrangemang. Folkets Hus och Parker i Västernorrland har också de ett 30-tal lokaler. Västernorrlands bygdegårdsdistrikt omfattar över 60 bygdegårdar. Våra gårdar samlar stora delar av nykterhetsrörelsens drygt 20 samlingslokaler i Västernorrland och är mötesplatser för en mängd olika verksamheter. Alla dessa aktörer har en viktig roll för delaktighet och tillgänglighet till kultur utanför tätorterna och är en förutsättning för att kulturutbudet ska nå fram oavsett bostadsort. Det är en finmaskig men sårbar infrastruktur. För att uppnå denna bredd behövs eldsjälarna, ideella och anställda som kan möjliggöra att lokalerna blir demokratiska mötesplatser, bildningscenter och arenor för nöjen, kulturupplevelser och kreativt skapande. Befolkningsmängden minskar på vissa orter, samtidigt som behovet av en mötesplats är stort för de människor som lever och bor på de orterna.

Region Västra Götaland

Västra Götaland är den region i Sverige som har flest kommuner – 49 stycken – och i varje kommun finns studieförbunden. De är ett bra exempel på den ideella kultursektorns förmåga att skapa bred delaktighet. Det ingår i det statliga uppdraget men kommunerna förväntas också ställa upp med stöd. Denna infrastruktur är skör. Stödet till studieförbunden sjunker nu runt om i landet och har sjunkit under lång tid. Många kommuner ger inte ett öre. Västra Götalands bildningsförbund försöker stärka den regionala nivån, med tio studieförbund som medlemmar jobbar de med att slå vakt om det generella bidraget, som ingår som ett av syftena att stärka människors kulturella delaktighet, både utövande och konsumtion. Än så länge är det i Västra Götaland ingen kommun som har nollat sina anslag. Det rör sig om fattiga små föreningar som behöver vartenda öre. Tio tusen kronor för ett studieförbund i en liten kommun kan innebära att de kan ge möjligheter för sina musikgrupper eller för fotostudier. De pengarna är inte mycket för kommunen men för kulturföreningen är det avgörande. Det behövs därför en ökad förståelse lokalt, vilket kan vara en utmaning i ett system med kommunalt självstyre. Även om staten går ut med riktade kommunala satsningar står likväl kommunalpolitikerna där med budgeten och funderar på vad de kan dra ner på för att ha råd med skola, vård och omsorg.

Regionen upplevs generellt som folkbildnings- och kulturvänlig av det ideella kulturlivets företrädare vi talat med. Det finns en stabil finansiering och en kulturnämnd med tjänstepersoner som är bra på att jobba för att få statliga pengar som sedan sprids ut i regionen. Man har varit generös med ekonomiska stöd. Det märks även tydligt att man från regionens sida har ansträngt sig för att visa att regionen är hela länet.

En viktig faktor som skiljer Västra Götaland från många andra regioner är kulturens placering i hierarkin. Det finns fyra styrande dokument i den regionala organisationen, sjukvård, kollektivtrafik, regional utveckling och kultur. Den regionala kulturen ligger alltså inte under något annat, de ligger alla på samma linje. Regionens kulturchef rapporterar direkt till regiondirektören.

Regionens nya kulturstrategi för åren 2020–2023, som nyligen offentliggjordes, har arbetats fram genom ett antal stora hearings och träffar där det idéburna kulturlivet och folkbildningen varit inbjudna. Dialogen har ägt rum både i mindre och större grupper.

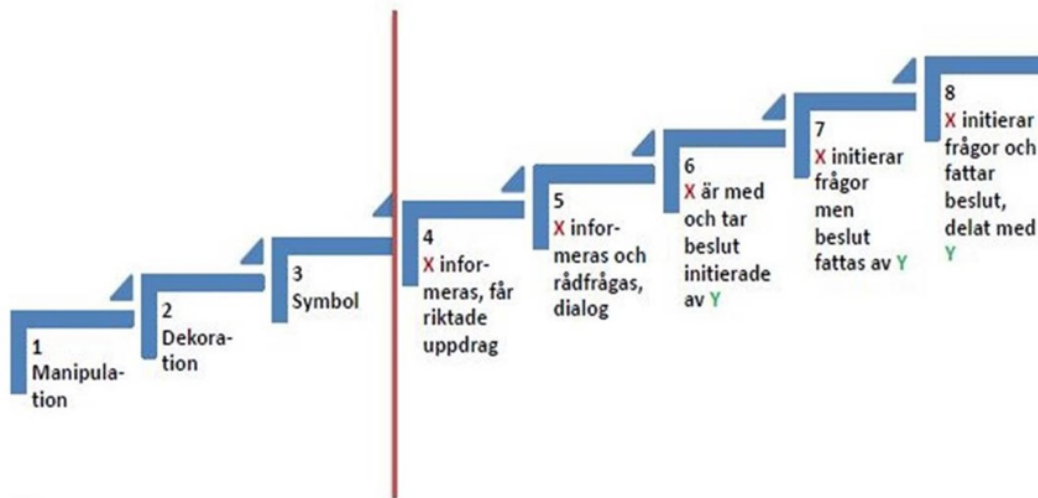
Regionen hade ett samråd med Ax och Sverok som var värdefullt i processen för att få in problematiken av att hamna mellan stolarna när man befinner sig i gränslandet mellan Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och kulturlivet. I den nya kulturstrategin har regionen för första gången med det ideella kulturlivet. Förordningen till kultursamverkansmodellen är fokuserad på professionell kultur, men regionen väntar inte på staten, utan ser den ideella kulturen som en viktig del i den regionala kulturella infrastrukturen, säger regionens kulturchef. Man har därför skrivit fram en del utvecklingsinsatser på området. Särskilt fokus i kulturstrategin ligger på tillgängliga lokaler, insatser för vuxna ideella utövare och samarbeten mellan det ideella kulturlivet, det professionella kulturlivet och offentliga aktörer. För att uppnå det måste olika administrativa nivåer samverka.

Göteborgsoperan och Folkteatern är exempel på institutioner som hör till regionens långsiktiga uppdrag. Här säger man på regionen att kontakten med det ideella definitivt kan stärkas gentemot institutionerna. Det står också i uppdraget till dessa aktörer att ideella krafter ska erkännas. Scenkonstdelen ska exempelvis ha tydligt fokus på arrangörskap. Institutionerna bör bättre stöttas i att göra sig redo att samarbeta med de arrangörer som finns runt om i regionen. För att lyckas med detta tror regionen att den politiska dialogen är viktig och att kommunerna kan stärkas rejält. Med hjälp av stimulanspengar och aktiviteter har man även försökt få in folkbildningen som en tydligare partner till institutionerna. Röda sten är ett gott exempel, där har man gjort utställningar ihop och fått in pedagoger som föreläsare. Göteborgsoperan är ett annat exempel, där har man fått följa med bakom kulisserna och se föreställningar. Tanken har varit att få personer som inte går på konserthus delaktiga och intresserade. Detta har blivit en etablerad verksamhetsgren. Regionen ger i uppdrag att ha denna typ av samverkan. Små pengar har visat sig betyda mycket för stimulansen.

I samrådsprocessen har det funnits en raket hos regionen var någonstans i skeendet det ideella kulturlivets organisationer kan vara med och påverka och var man inte kan det. Det finns en vilja till samspel med civilsamhället, men på samma gång en tydlighet att kulturplanen är ett politiskt dokument som ägs av regionen. Regionen förklarade för det ideella kulturlivet hur de tog hand om de synpunkter och idéer de fick in och hur de skulle bearbeta dem, men att det var regionen som skulle fatta själva besluten. Det är också viktigt att veta i dialogen att det som sägs i samråden inte nödvändigtvis är det som politiken kommer att prioritera.

Västra Götaland har under samrådsprocessen tagit fram en transparent strategi kring dialog, samråd och delaktighet, med grund i Roger A Harts delaktighetstrappa. Det är en metod för målgruppers delaktighet i politiska beslutsprocesser som består av åtta steg. De tre första står för falsk delaktighet och de fem översta av verkligt förankrad delaktighet. Samråden inom kulturstrategiarbetet skedde på steg fem.

Roger A Harts delaktighetstrappa

När delaktighetsprocessen är genomförd kan man vända på det och fråga sig om det är något av det regionen tog fram i samråden som politiken sedan sa nej till? Det är faktiskt inte det, säger regionens kulturchef. Regionen kan därför med trovärdighet säga att den nya kulturplanen är ett resultat av samråden de haft. Det som man däremot har svårt att kommunicera i ett regionalt dokument är synpunkter som är väldigt lokala, som saknar regionalt mervärde. Men där har de ändå försökt att lyssna noga, frågat sig om det finns något av detta som de kan dra ut till en regional relevans?

Det är också en balansgång för regionen mellan att vara en samverkanspart eller att gå in och ta över. Det har regionen försökt ta hänsyn till. När det gäller det ideella kulturlivet så är föreningsstöden som finns oftast kommunala och lokala. De har ett organisationsstöd på regional nivå, det kan regionen ta ansvar för men de kan inte ställa krav på kommunen att utveckla föreningsstöden. Däremot kan regionen beskriva vilket mervärde det skulle skapa om de tillsammans jobbade med vissa frågor.

Det ideella kulturlivets företrädare i regionen säger att det är bra att tjänstepersonerna vill vara nyttiga och göra bra saker men det är viktigt att inte lämna över till offentligt anställda att ta hand om civilsamhället. Därför behöver man tydliggöra rågången mellan vad det offentliga ska syssla med och vad som är civilsamhällets ansvar. Det offentliga ska stimulera men inte komma ut och göra jobbet istället för det civila samhället. Här finns förbättringspotential. Ett av problemen är att det finns en skillnad mellan institutionell logik i kommun och region och i civilsamhället. När man nu försöker ha ett kontrakt, en kulturplan med civilsamhället som bollplank, så möts två logiker. Risken är att den starkare parten som sitter på pengarna får in civilsamhället i ett systemtänk som inte är civilsamhällets eget.

Riktningar framåt

Den ideella kultursektorn har en avgörande roll i att värna ett hållbart och jämlikt samhälle. Ett starkt civilsamhälle på nationell, regional och lokal nivå är en viktig förutsättning för att kulturen ska nå ut i hela landet och på så vis ge ökad måluppfyllelse i det nationella kulturpolitiska målet om allas deltagande i kulturen.

Aktiv och välfungerade samverkan mellan ideell kultursektor och länsinstitutioner pågår i flera av regionerna i undersökningen. Denna samverkan möjliggör för institutionerna att nå ut bredare med sin verksamhet och ökar tillgången till kultur på mindre orter. Det är också noterbart att ökad samverkan verkar få konkurrensen att minska mellan det ideella kulturlivet och institutionerna. Detta leder sammantaget till en starkare och mer hållbar infrastruktur för hela kultursektorn och framförallt ett ökat kulturutbud för medborgarna. Regionerna bör som huvudmän för länsinstitutionerna ta ett större ansvar för att samverkan sker och utvecklas.

SKL tog i oktober 2019 fram en genomlysning av kultursamverkansmodellens struktur och processer med förslag. "Hur bör kultursamverkansmodellen utvecklas" av Bo Per Larsson. Genomlysningens slutsats är att ett antal förändringar av modellen krävs. Utgångspunkterna föreslås vara att de nationella kulturpolitiska målen ska stå i fokus, att det regionala handlingsutrymmet ska öka samt att samverkan mellan kommunal, regional och nationell nivå behöver utvecklas.

Utvecklingen av det civila samhällets kulturorganisationer kräver även att forskning och utredningar kontinuerligt görs om sektorn. Ideell kulturallians är positiva till SKL:s förslag för att förbättra kultursamverkansmodellen.

Myndigheten för kulturanalys publicerade i november 2019 "Kulturens geografi - Tillgång till kulturutbud i landets kommuner", en kartläggning av kulturutbudet i Sveriges 290 kommuner. Rapporten visar att kulturutbud finns i samtliga kommuner och att utbudet är stort i och nära städerna, men att landsbygdskommunernas kulturutbud är beroende av det ideella kulturlivets aktörer. Resultatet i kartläggningen från Myndigheten för kulturanalys stämmer väl överens med tankarna och åsikterna från intervjuerna med regionala företrädare i denna rapport. Två slutsatser är centrala i sammanhanget:

Ett: Att i landsbygden är kulturutbudet knutet till ett fåtal aktörer, det är en sårbar situation. Försämrade förutsättningar för studieförbund, scenkonstens turnerande verksamhet och civilsamhällets verksamheter kan få betydande konsekvenser för kulturutbudet på landsbygden.

Två: Rapporten visar också att offentliga och civila aktörer samverkar kring arrangemang och att kulturverksamheterna breddas. För att möjliggöra en variation är civil kulturverksamhet central, detta gäller hela landet men blir mest tydlig i landsbygdskommuner där andra verksamheter är mer begränsade.

Efter att hösten 2019 ha genomfört nedslag i fem regioner och fört samtal med det ideella kulturlivet, kulturförvaltningar och kulturinstitutioner, och även granskat kulturplaner och andra aktuella rapporter i frågan, föreslår Ideell kulturallians följande åtgärder för att stimulera den ideella kulturektorn:

- Ideell kulturallians vill se en bidragsreform som verkar för långsiktiga och generella bidrag till ideella kulturföreningar.
- Ideell kulturallians efterfrågar mer kunskap och statistik om den omfattande verksamhet som den ideella kulturektorn bedriver.
- Stärk samverkan mellan civilsamhällets kulturorganisationer och länsinstitutionerna. Som huvudmän för institutionerna har regionerna ansvar för att samverkan sker med det ideella kulturlivet.
- Samråden mellan ideell kulturektor och regionerna bör stärkas. Ideell kulturallians rekommendation för att kvalitetssäkra samråden är att parterna gemensamt använder sig av Ideell kulturallians metodverktyg.

Källor

"Brobyggare eller vattendelare? En rapport om kulturen och ojämlikheten", Jesper Bengtsson, LO 2018

"En lägesbedömning i relation till de kulturpolitiska målen", Rapport 2019:1, Kulturanalys 2019

"Folkbildningen tar plats i de regionala kulturplanerna – En kartläggning 2017", Folkbildningsrådet 2017

"Hur bör kultursamverkansmodellen utvecklas", Bo Per Larsson, SKL 2019

"Kultursamverkansmodellen ur ett civilsamhällesperspektiv. Samråd på vems villkor", Ideell kulturallians 2014

"Kulturens geografi - Tillgång till kulturutbud i landets kommuner", Kulturfakta 2019:3, Kulturanalys 2019

Regionernas kulturplaner:

"Kulturplan för Norrbotten 2018–2021", Region Norrbotten

"Kulturplan Västernorrland 2019–2022", Region Västernorrland

"Kulturstrategi för Stockholmsregionen", Stockholms läns landsting

"Regional kulturplan för Skåne 2016–2019, förlängd till 2020", Region Skåne

"Västra Götalands regionala kulturplan 2016–2019", Region Västra Götaland